

УДК 332.122.54:336.143

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МЕТОДИ ПОКРАЩАННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД*Л. Синявська, к. е. н., доцент*

ORCID ID: 0000-0002-2723-9551

О. Рубай, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-6103-8422

О. Агрес, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0003-3398-0933

Львівський національний університет природокористування

© Л. Синявська, О. Рубай, О. Агрес, 2022

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2022.01-02.083>***Синявська Л., Рубай О., Агрес О. Забезпечення та методи покращання фінансової спроможності територіальних громад***

Удосконалення чинного порядку фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад та формування результативного механізму управління місцевими фінансами є однією з умов економічного та соціального розвитку країни й регіонів. Фінансове становище ОТГ визначає їхній економічний потенціал, поточні та перспективні можливості розвитку, виконання прийнятих зобов'язань, реалізації муніципальної бюджетної політики. Тому сьогодні пошук шляхів покращання фінансової спроможності територіальних громад актуальний і потребує подальших наукових напрацювань.

Висвітлено основні результати дослідження фінансового забезпечення територіальних громад. Обґрунтовано доцільність запровадження в Україні реформи децентралізації влади, суть і значення якої полягає у формуванні фінансово спроможних муніципальних об'єднань. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового забезпечення реформування місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації влади. Встановлено, що одним із найголовніших елементів стратегії фінансової децентралізації в Україні є самостійність об'єднаних територіальних громад (ОТГ), податко-спроможність, ефективність, швидкість та обґрунтування ухвалення рішень. Проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід міжбюджетних відносин, що дало змогу виокремити основні види, форми, способи фінансового вирівнювання: вертикальне, горизонтальне (за напрямом руху бюджетних коштів); вирівнювання доходів, вирівнювання видатків, змішане вирівнювання (за предметом вирівнювання). Зауважено, що рушій їхнього соціального та економічного розвитку – місцеве самоврядування.

Продемонстровано забезпечення податкоспроможності бюджетів на місцях горизонтальним вирівнюванням. Наведено основні критерії для обчислення трансфертів. На основі проведеного дослідження запропоновано шляхи покращання горизонтального вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Ключові слова: фінансове вирівнювання, бюджет, трансферти, розвиток територій, податкоспроможність, базова дотація, децентралізація.

Syniavska L., Rubai O. Ahres O. Ensuring financial capacity of territorial communities and ways to improve it
Improving the current order of financial support of the amalgamated territorial communities and formation of an effective mechanism for local financial management is one of the conditions for economic and social development of the country and regions. The financial position of ATCs determines their economic potential, current and future development opportunities, fulfillment of commitments, implementation of municipal budget policy. Therefore, today, the search for the ways to improve financial capacity of local communities is relevant

and requires further research. The article highlights the main results of the study of financial support of territorial communities. The expediency of introduction of the reform of power decentralization in Ukraine is substantiated, the essence and significance of which lies in the formation of financially viable municipal associations. The current conditions of normative and legal support of local self-government reform in Ukraine in the conditions of power decentralization is analyzed. It is established that one of the most important elements of the strategy of financial decentralization in Ukraine is the independence of the amalgamated territorial communities (ATCs), fiscal capacity, efficiency, speed and justification of decision-making. The work supplies analysis of domestic and foreign experience of inter-budgetary relations, which enables singling out the main types, forms, methods of financial equalization: vertical, horizontal (in the direction of budget funds); equalization of income, equalization of expenses, mixed equalization (by subject of equalization). It is noted that the driving force of their social and economic development is local self-government. The main criteria for calculating transfers are given. Based on the study, ways to improve the horizontal equalization of financial capacity of local budgets are proposed.

Key words: financial equalization, budget, transfers, territorial development, tax capacity, basic subsidy, decentralization.

Постановка проблеми. Удосконалення чинного порядку фінансового забезпечення муніципальних утворень та формування результативного механізму управління місцевими фінансами – одна з умов економічного та соціального розвитку країни загалом та її регіонів. Фінансове становище муніципалітетів визначає їхні економічний потенціал, поточні та перспективні можливості розвитку, виконання прийнятих зобов'язань, реалізацію бюджетної політики на місцях. Тому пошук шляхів покращання фінансової ситуації в новостворених ОТГ актуальний і потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового вирівнювання розвитку територій, удосконалення системи міжбюджетних відносин, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів висвітлені у наукових працях А. Є. Буряченко, Л. Беневської, Т. Городецької, О. Кириленко, І. Луніної (2014), І. Лютого. Незважаючи на численні дослідження щодо теоретичного обґрунтування та практичної реалізації міжбюджетних відносин, понині є потреба у виокремленні окремих проблем фінансового вирівнювання в сучасних умовах. А. Є. Буряченко (2018, с. 59) зауважує, що фінансова спроможність означає достатність фінансових ресурсів ОТГ для забезпечення належного рівня надання послуг у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-

комунального господарства. Кириленко О. П. (2013, с. 21) стверджує, що «важливим елементом реформи місцевого самоврядування в Україні є об'єднання територіальних громад. Основна мета цього процесу полягає у формуванні спроможного базового елемента місцевого самоврядування». Лютий І. О. (2009, с. 13) наголошує, що збільшення ролі місцевих податків і зборів, досягнення максимально можливого ступеня їхньої мобілізації мають бути одними з пріоритетних завдань органів місцевого самоврядування ОТГ, оскільки це сприятиме зростанню фінансової стійкості й самостійності місцевих бюджетів, ефективності використання наявного власного фіскального потенціалу відповідних територій та, як результат, підвищенню рівня і якості надання публічних послуг членам ОТГ.

Постановка завдання. Наше завдання – оцінка фінансового вирівнювання в Україні в умовах сучасних реформ та пошук шляхів його вдосконалення.

Методика дослідження та матеріали. У ході дослідження було використано такі методи: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та аналізу праць науковців і практиків, формування висновків; монографічний – з метою дослідження позитивних і негативних тенденцій; графічний – наочне зображення результатів дослідження; аналізу та синтезу – для дослідження прагматики формування доходів місцевих бюджетів та обґрунтування

впливу міжбюджетних трансфертів на фінансове вирівнювання територій. Основою нашого дослідження слугували фундаментальні праці вітчизняних учених і практиків з фінансової децентралізації загалом та горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів зокрема, а також дані Державного казначейства України.

Виклад основного матеріалу. Однією з центральних проблем бюджетного федералізму називають бюджетне вирівнювання (збалансованість). У сучасних економічних дослідженнях дедалі більше уваги приділяють проблемам державного втручання в економічний розвиток територій країни. Це обумовлено потребою в переосмисленні наявних підходів до ступеня необхідності державного регулювання економіки та розвитку механізму бюджетного вирівнювання, що в умовах поглиблення та розвитку

ринкових відносин в Україні стає провідним елементом системи державного регулювання.

Основною передумовою впровадження фінансової децентралізації було зростання частки державних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Від початку незалежності України до прийняття Бюджетного кодексу структура дохідної частини місцевих бюджетів залишалась досить стійкою і становила від 29 до 35 % доходів місцевих бюджетів. Із 2003 р. спостерігається тенденція до зростання ролі державного бюджету у формуванні доходів місцевих бюджетів, зокрема частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів невідмінно зростає (Синявська, 2021, с. 57). Це свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від державного та брак обсягу власних і закріплених доходів для виконання самоврядних та делегованих повноважень (рис. 1).

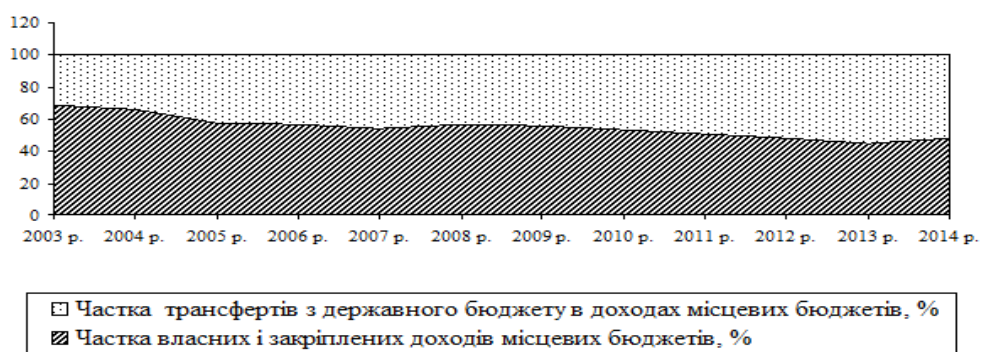

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів (зокрема міжбюджетних трансфертів) у 2003–2014 рр.*

* Розроблено авторами за даними: (Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget – Місцеві бюджети).

У 2015–2016 рр. було впроваджено нову систему міжбюджетних відносин внесенням змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, які, у свою чергу, надали більше повноважень органам місцевого самоврядування для формування ширшої бази фінансових ресурсів.

Регіональне бюджетне вирівнювання – основа бюджетно-податкової політики центру. Загалом бюджетно-податкова політика – це вплив держави на економіку через формування розміру та структури державних

витрат, обсягу трансфертних виплат та системи оподаткування. Бюджетно-податкова політика має відповідати економічним завданням, поставленим урядом країни, та покликана збалансувати дохідні й видаткові статті бюджету.

Водночас деякі вчені зосереджують увагу не тільки на податкових, а й на всіх інших ресурсах у розпорядженні громади: «...спроможність територіальної громади визначається тим, якою мірою (наскільки ефективно, результативно, дієво) викорис-

товують органи влади і громада в інтересах усіх мешканців наявні ресурси для вирішення питань місцевого значення, передбачених законодавством» (Василюк, 2017, с. 197).

При вивченні бюджетного вирівнювання методологічно необхідно враховувати ту його особливість, яка зумовлена ставленням податкових доходів бюджету як до загальнодержавних фінансів, так і до фінансів суб'єктів господарювання. Як елемент загальнодержавних фінансів податкові доходи діють на макрорівні, а як елемент фінансів суб'єктів господарювання – на мікрорівні.

Вирівнювання бюджетної забезпеченості території – одне з основних завдань у діяльності органів влади державного та регіонального рівнів. Надмірна диференціація територій небезпечна тим, що може призвести до соціального вибуху, оскільки саме в малозабезпечених регіонах, як правило, частина жителів, які потребують соціального захисту, не можуть отримати його від місцевої влади (Городецька, 2012, с. 94).

Питання розробки нового інструментарію вимірювань ефективності регіональної економічної політики вкрай актуальні на сучасному етапі розвитку України в умовах мобілізації всіх можливих джерел. Брак фінансових коштів у місцевому бюджеті змушує керівництво країни шукати форми найбільш раціональної структури міжбюджетних відносин та, насамперед, – визначення напрямів міжбюджетних трансфертів. Вітчизняні дослідники досить тривалий час

аналізують регіональні фінанси та їхній вплив на відтворювальні процеси в регіоні, виявляючи серйозні проблеми та вказуючи на необхідність їх негайного вирішення.

Процес розподілу дотацій неминуче супроводжується конфліктом інтересів між різними рівнями, тому доцільно дотувати їх не так для вирівнювання бюджетної забезпеченості, як для їх стимулювання до раціональнішого освоєння фінансових ресурсів і зростання обсягу податкових і неподаткових доходів надалі.

Що ж до субсидій, то окремі програми соціально-економічного розвитку, підтримані й усвідомлювані регіональними адміністраціями як пріоритетні для регіональної економіки, можуть найефективніше забезпечуватися пайовим бюджетним фінансуванням з обох рівнів лише за чіткого узгодження їхніх інтересів.

Реформа з децентралізації влади потребувала прийняття законів і підзаконних нормативно-правових актів, які б забезпечили правове регулювання діяльності новостворених ОТГ. Упродовж останніх років було прийнято низку законодавчих актів, які регламентували передачу управління від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування. Це дозволило змінити як фінансовий стан ОТГ, так і посилити функціональну спроможність місцевого самоврядування.

Із початку 2015 року відбулися певні зміни в законодавстві щодо формування казни місцевих бюджетів країни, і зараз форми відносин між бюджетами мають дещо інше трактування (табл. 1).

Таблиця 1

Зміни у трансфертній політиці*

До 31 грудня 2014 року (попередня редакція БКУ)	Після 1 січня 2015 року
Дотація вирівнювання	Базова дотація
Кошти, що передаються до Держбюджету та місцевих бюджетів	Реверсна дотація
Субвенція	Субвенція
Додаткові дотації	Додаткові дотації

* Складено авторами

Із введенням нової системи фінансового вирівнювання впроваджено горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного мешканця («вирівнювання доходів»). Новий механізм передбачає здійснення вирівнювання лише за двома податками для обласних бюджетів: податком на прибуток підприємств і податком на доходи фізичних осіб (ПДФО) та лише за ПДФО для бюджетів міст обласного значення, районів, ОТГ. Вирівнювання за іншими платежами не здійснюється, а їх надходження в повному обсязі залишається в розпорядженні місцевих органів влади.

Проте не всі рівні бюджетів мають право згідно з чинним законодавством

претендувати на той чи інший різновид трансферту (табл. 2).

Як бачимо з табл. 2, бюджет міста Києва не може претендувати на допомогу з боку держави, а за достатності ресурсів не здійснює реверсну дотацію. Основні критерії для обчислення трансфертів наведено в табл. 3.

Зауважимо, що на практиці рідко трапляються країни, які застосовували б лише одну форму фінансового вирівнювання, а для більшості країн модель фінансового вирівнювання – поєднання різних способів (вертикального, горизонтального, вирівнювання доходів, вирівнювання витрат). Кожна форма має свої переваги та недоліки (Беновська, 2019, с. 85).

Таблиця 2

Забезпечення податкоспроможності бюджетів на місцях горизонтальним вирівнюванням*

Вид трансферту	Обласні бюджети	Бюджет м. Києва	Бюджети міст обласного значення, районів	Бюджети об'єднаних територіальних громад
Базова дотація	+	-	+	+
Реверсна дотація	+	-	+	+
Освітня субвенція	+	+	+	+
Медична субвенція	+	+	+	+

** Власні опрацювання авторів*

Таблиця 3

Основні критерії для обчислення трансфертів*

Вид трансферту	Обласні бюджети	Бюджет м. Києва	Бюджети міст обласного значення, районів	Бюджети об'єднаних територіальних громад
Кількість населення	+	Вирівнювання не здійснюється	+	+
Надходження податку на прибуток підприємств	+		-	-
Надходження податку на доходи фізичних осіб	+		+	+

** Власні опрацювання авторів*

Дискусійним серед науковців і практиків є питання щодо розрахунку індексу податкоспроможності: складу податків, що враховуються при розрахунку; доцільності його розрахунку за всіма рівнями бюджетів (табл. 4).

Практика показала, що, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2020 рік», базову дотацію отримали: 1032 місцевих бюджети, у тому числі: 19 обласних бюджетів, 38 бюджетів міст обласного значення, 356 районних бюджетів, 619 бюджетів ОТГ; реверснули здійснили: 235 місцевих

бюджетів, у тому числі: 5 обласних бюджетів, 53 бюджети міст обласного значення, 38 районних бюджетів, 139 бюджетів ОТГ (табл. 5).

На нашу думку, за таким сценарієм неможлива побудова адекватної регіональної політики та ефективного розподілу міжбюджетних трансфертів між регіонами країни, адже це спотворює реальний стан соціально-економічного розвитку ОТГ. Вважаємо, що чинний механізм передачі базової дотації потребує доопрацювання. Наше бачення відображене на рис. 2.

Таблиця 4

Алгоритм визначення прямої та зворотної дотацій на 2020 р.*

Показник		Значення	
Чисельність наявного населення * (на 01.01.2019)		35,5 млн осіб	
Кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб		1,3 млн осіб	
ПДФО, що зараховується до обласних бюджетів		23914,3 млн грн	
ПнП, що зараховується до обласних бюджетів		4728,2 млн грн	
ПДФО, що зараховується до бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів ОТГ		95563,3 млн грн	
Вид бюджету	обласного значення, районні бюджети, бюджети ОТГ	Обласні бюджети	
Податки	ПДФО	ПДФО	ПнП
Середній рівень надходжень на одного жителя, грн	2595,44	649,50	128,35
Значення індексу податкоспроможності < 0,9 (для отримання базової дотації), грн	2335,89	584,55	115,51
Кількість бюджетів 1032	619 ОТГ, 38 міст обласного значення, 356 районних бюджетів	19 обласних бюджетів	
Загальний обсяг базової дотації, млн грн	13 271,9		
Значення індексу податкоспроможності > 1,1 (для отримання реверсної дотації), грн	2854,98	714,45	141,18
Кількість бюджетів 235	53 міст обласного значення, 38 районних бюджетів та 139 бюджетів ОТГ	5 обласних бюджетів	
Загальний обсяг реверсної дотації, млн грн	8761,6 (66,01 % базової дотації)		

* Чисельність наявного населення без урахування міста Києва й окупованих населених пунктів Донецької та Луганської областей, АР Крим

Складено авторами за (Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», 2020).

Чинний механізм передачі фінансових ресурсів*

Якщо індекс платоспроможності	менше за 0,9	базова дотація в обсязі 80 % до 0,9	надходження ПДФО на одного жителя
	0,9–1,1	-	Вирівнювання не здійснюється
	Більше за 1,1	реверсна дотація в обсязі 50 % від суми перевищення	надходження ПДФО на одного жителя

* *Власні опрацювання авторів*

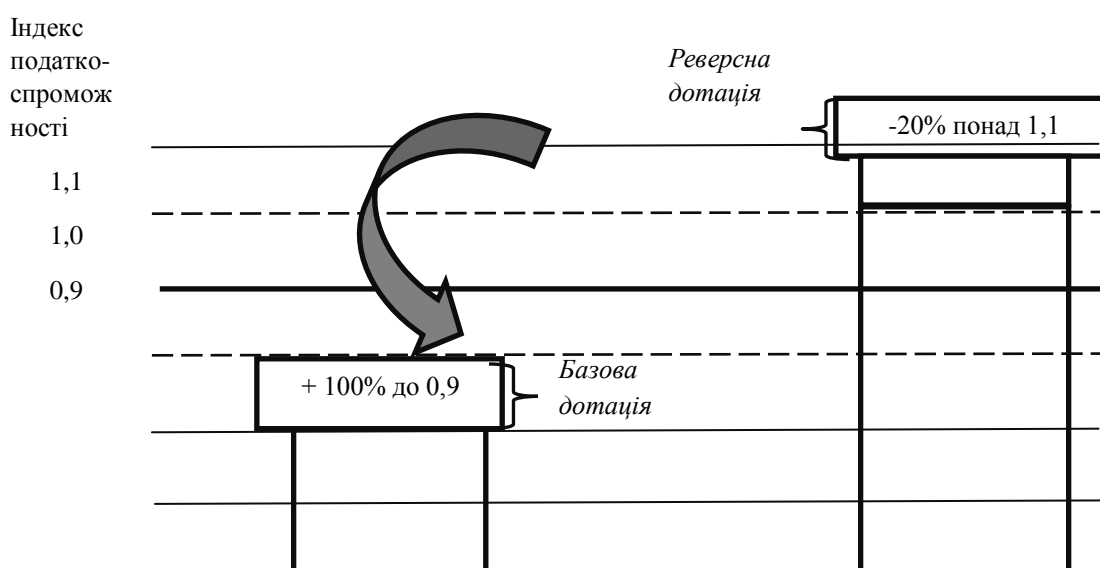

Рис. 2. Удосконалення забезпечення ресурсної бази місцевих бюджетів*

* *Складено авторами*

Горизонтальна незбалансованість на муніципальному рівні пов'язана передусім із нерівномірністю розміщення доходного потенціалу окремих територій, а, як наслідок, браком власних доходних джерел задля забезпечення зобов'язань. Основне джерело в доходах місцевих бюджетів – податок на доходи фізичних осіб, впливати на адміністрування якого органи влади практично не можуть. Така ситуація характерна для всіх бюджетів.

Досвід європейських країн показує, що розширення податкової автономії місцевих бюджетів поглиблює міжрегіональні відмінності у доходах, а отже – у рівні та

якості бюджетних послуг (Синявська, 2021, с. 73) (табл. 6).

Із табл. 6 бачимо динаміку використання не тільки базової дотації місцевими бюджетами Львівщини, а й низки субвенцій, передбачених чинним законодавством. Субвенції посідають особливе місце в системі міжбюджетних відносин як на державному, так і на регіональному рівнях. Надходячи до місцевого бюджету, субвенції спрямовуються на наперед визначені потреби, встановлені регіональними органами влади. При цьому для зовнішніх споживачів тих чи інших послуг джерело їхнього фінансування

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

не суттєве. З позиції міжбюджетних відносин субвенція – це інструмент, що дає змогу

забезпечити інтереси вищих органів влади на підпорядкованих територіях.

Таблиця 6

Динаміка використання бюджетами Львівської області дотацій та субвенцій з бюджету держави, млн грн*

Код програмної класифікації, Код доходів місцевого бюджету	Назва міжбюджетних трансфертів	Передбачено розписом на 2018 р.	Передбачено розписом на 2019 р.	Передбачено розписом на 2020 р.	2020 р. до 2018 р., +,-
КПК 3511050, МБ 41020100	Базова дотація	559,87	721,33	887,98	328,11
КПК 3511060, МБ 41020200	Додаткова дотація з держ. бюджету місцевим бюджетам	909,99	820,413	468,92	-441,07
Всього за дотаціями		1 469,87	1 541, 74	1 356,91	-112,96
КПК 2211190, МБ 41033900	Освітня субвенція з держ.бюджету місцевим бюджетам	4 199,03	4 760,26	5 531,38	1332,35
КПК 2311410, МБ 41034200	Медична субвенція з держ. бюджету місцевим бюджетам	3787,89	3 655,30	971 ,45	-2816,44
КПК 2211210, МБ 41033800	Субвенція на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази ПТУ	5,43	2,2	8,52	3,09
Всього за субвенціями загального фонду		18 204,16	14 892,80	7 241,07	-10963,09
Разом		20 259,57	17 165,42	9 773,30	-10486,27

* Складено авторами на основі звітів (Офіційний сайт Державної казначейської служби України).

Висновки. З огляду на зміни бюджетного законодавства в галузі реформування системи міжбюджетних відносин та орієнтуючись на зарубіжний досвід застосування інструментів міжбюджетного регулювання, розглянутий раніше, вважаємо за доцільне, з одного боку, активно проводити роботу з консолідації субсидій та переходу на надання «єдиної» субвенції муніципалітетам, з іншого – чітко розмежувати трансферти, орієнтовані на забезпечення збалансованості і вирівнювання територій, трансферти стимулювального та інвестиційного характеру, трансферти, спрямовані на інтеграцію горизонтальних і вертикальних зовнішніх ефектів (блочні гранти) з урахуванням особливостей механізму їх надання і типу бюджетоодержувачів.

Надання міжбюджетних трансфертів стимулювального характеру має сприяти збільшенню зацікавленості муніципальних органів влади у підвищенні податкового потенціалу, зростанні збирання податків і,

загалом, удосконаленню якості управління місцевими фінансами, тоді як вирівнювальні трансферти мають орієнтуватися на зниження горизонтальної незбалансованості.

Вважаємо, що зменшення частки реверсної дотації з 50 % до 20 % дасть змогу подальшого стимулювання місцевого економічного розвитку, а збільшення базової з 80 % до 100 % усуне невідповідність витратних зобов'язань базових рівнів управління.

Для забезпечення рівномірного розподілу податкової бази між територіями необхідно обґрунтувати застосовувані підходи до використовуваних інструментів міжбюджетного регулювання з урахуванням поставлених завдань та пріоритетів бюджетної політики. Значна частка нецільової фінансової допомоги у місцевих бюджетах зумовлена наявністю істотних відмінностей у рівні соціально-економічного розвитку та бюджетної забезпеченості муніципальних утворень.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Беновська, Л., 2019. Фінансове вирівнювання в контексті реформи децентралізації влади: проблеми та перспективи. *Світ фінансів*, 2 (59), с. 85–97 [online] Доступно: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1228/1231> [Дата звернення 21 травня 2022].

Буряченко, А. та Філімошкіна, І., 2018. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. *Фінанси України*, 5, с. 56–68.

Василук, О., 2017. Формування спроможності об'єднаних територіальних громад: кадровий аспект. *Ефективність державного управління*, 2 (1), с. 197–205.

Городецька, Т., 2012. Вплив диференціації доходів населення на формування соціальних шоків у суспільстві. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*, 3, с. 94–99 [online] Доступно: [http:// http://zt.knute.edu.ua/files/2012/03\(62\)2012/3_12_13.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2012/03(62)2012/3_12_13.pdf) [Дата звернення 21 травня 2022].

Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget – Місцеві бюджети [online] Доступно: openbudget.gov.ua [Дата звернення 21 травня 2022].

Кириленко, О., 2013. Досягнення стратегічних орієнтирів удосконалення міжбюджетних відносин в Україні. *Фінанси України*, 8, с. 19–28.

Луніна, І., 2014. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*, 11, с. 61–75 [online] Доступно: <http://nbuv.gov.ua>. [Дата звернення 20 травня 2022].

Лютий, І., 2009. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики. *Фінанси України*, 12, с. 13–19.

Офіційний сайт Державної казначейської служби України [online] Доступно: <https://www.treasury.gov.ua/ua> [Дата звернення 21 травня 2022].

Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», 2020 [online] Доступно: <http://budget.rada.gov.ua/> [Дата звернення 20 травня 2022].

*Синявська, Л., Шолудько, О. та Богач, М., 2021. Фінансова децентралізація: економічні передумови та сучасний стан. *Вісник ЛНАУ: економіка АПК*, 28, с. 57–62.*

Урядовий портал. Реформа децентралізації. Ключові результати, 2020 [online] Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciю> [Дата звернення 21 травня 2022].

Стаття надійшла 27.05.2022